

Nastavak promene pristupa: strateški dijalog sa SAD

6. 8. 2026. (objavljeno 12. 8. 2026.)

Dr Marko Savković*

Nakon više najava, strateški dijalog sa Sjedinjenim Državama (SAD) zvanično je pokrenut 17. jula, kada su se u Vašingtonu, uz učešće Marka Rubija i Marka Đurića, sastali predstavnici dve zemlje. Važno je, najpre istaći **šta jeste potpisano**, a to su **dva memoranduma**: o „energetskoj infrastrukturi i regionalnoj energetskoj bezbednosti“; kao i Memorandum o podeli troškova Fulbrajt programa obrazovne i akademske razmene. Dosta toga je pomenuto i najavljeno, poput podrške razvoju 5G infrastrukture kroz finansijske instrumente američke EXIM banke. Zatim, SAD su pozdravile pristupanje Srbije Artemis sporazumima koji se tiču civilnih istraživanja u svemiru. Dve zemlje su se obavezale da povećaju tempo vojno-vojnih kontakata (eng. „increase the tempo of military-to-military engagements“) a Srbija je zatražila kupovinu američkih odbrambenih sredstava (eng. „Serbia has requested to purchase U.S. defense articles“).

Neminovno je da početak strateškog dijaloga sa još uvek najmoćnijom zemljom sveta privuče veliku pažnju i stvori određena očekivanja. Ovde je važno istaći kako SAD format „strateškog dijaloga“ koriste decenijama unazad. Radi se o svojevrsnom „okviru za redovne konsultacije o temama koje su od interesa za obe strane“, od bezbednosti, preko ekonomije i energetike do regionalnih pitanja i spoljne politike. Različiti „strateški dijalozi“ su vođeni sa državama poput Poljske, Uzbekistana, Mongolije, Vijetnama, Južne Koreje. Putem dijaloga, SAD nastoje da – postepeno – oblikuju ponašanje partnera. Održavaju se političke i bezbednosne konsultacije, nudi vojna pomoć kroz programe poput Foreign Military Sales, obrazuju vojni i državni kadrovi, razmenjuju podaci i nudi pristup američkoj tehnologiji, naravno sve u zavisnosti od stepena poverenja koje je ostvareno.

U ovom trenutku američki interes smatramo prilično jasnim. Uprkos volatilnom ponašanju Administracije, SAD nisu odustale od stabilnosti Zapadnog Balkana (kao proklamovanog cilja politike). Partnerstvu se teži sa svim državama regiona, ne samo Srbijom. Još jedna politika kontinuiteta tiče se Rusije i Kine i nastojanja Vašingtona da ograniči njihov uticaj. Tako predlog „Western Balkans Democracy and Prosperity Act“, od 10. septembra 2025. eksplicitno predviđa „suprotstavljanje“ i „izveštavanje o“ ruskom i kineskom uticaju te niz mera koje za cilj imaju „jačanje otpornosti“. Treće, i logično, za SAD je Srbija akter koji se ne može zaobići. To shvatanje i ta promena, započeta za Trampovog prvog mandata, nastavljena je pod Bajdenom; i sada, nakon stanke izazvane „fejlovima“ kakvi su bili Vučićeva nesuđena poseta i susret na Floridi i „slučaj Generalštab“, ponovo nalazi svoj izraz. Ona se nije desila preko noći, rezultat je razumevanja da su alternative samo gore po američke interese i neće nestati preko noći.

Trampov i Vučićev pristup međunarodnim odnosima, u odnosu velikog i malog partnera su zapravo kompatibilni. SAD više ne izvoze demokratiju; fokus je na prilikama za posao, energetici i drugim (kritičnim) infrastrukturalima. Uostalom, Vašington je već jednom pokušao da regionalnu politiku veže za velike infrastrukturne i energetske projekte: istoimeni sporazum iz 2020. godine predviđao je povezivanje Srbije i Kosova infrastrukturnim i energetske koridorima. Delovi te agende su „živi“ i danas.

Prilično jasan je i interes Beograda. Ne sme se potceniti linija komunikacije koja se ovim putem otvara. Kritike iz Brisela, Evropskog parlamenta, dela američkog establišmenta i međunarodnih

organizacija su česte. Odsustvo vladavine prava, fer izbornih uslova; protesti; pritisak na medije i usporavanje evropskih integracija svakako su ostavili posledice po međunarodni imidž zemlje. Fotografije Đurića sa Rubiom, sastanci u Stejt departmentu i narativ o „ulasku u krug država sa najvišim nivoom institucionalne saradnje sa SAD“ dokaz su da Srbija nije izolovana i da i dalje predstavlja relevantnog sagovornika. Još važnije, vlast može da tvrdi da joj je pošlo za rukom da održi (dobro) odnose i sa Vašingtonom i sa Pekingom, što je s jedne strane retko, a s druge se uklapa u narativ o spoljopolitičkoj autonomiji, multivektorskoj spoljnoj politici, itd.

Stvari su, međutim, retko tako proste. Strateški dijalog ne briše ključne razlike između dve zemlje. Srbija nije članica NATO i nema ambicija da to postane; vodi politiku vojne neutralnosti. Samim tim, jasne su granice saradnje u oblasti bezbednosti i odbrane. Zajednički projekti, obuke, nabavke opreme da, ali ne i savezništvo. Drugo je pitanje odnosa prema Kosovu. Neće Vašington povući priznanje nezavisnosti – ali, može da „pritisne“ Prištinu da nešto uradi (ili ne uradi!) i tu je neka (tanka?) nada. Najzad, treća razlika je možda i najznačajnija i tiče se Kine. Prema svim dostupnim informacijama, Beograd je najbliži partner Pekinga među evropskim državama koje nisu članice EU. Kina je izvor investicija, inovacija, a za poneke i inspiracije. Zato, kada SAD insistiraju na „trusted suppliers“ u energetici i digitalnoj infrastrukturi radi se o najtvrdem geopolitičkom zahtevu. Da li u Vašingtonu razumeju da smo mi otišli dosta daleko u razvoju odnosa sa kineskom stranom, i da je posredi trend koji se neće zaustaviti – nije nam najjasnije.

Svrhu strateškog dijaloga pronalazimo na preseku geopolitike i ekonomije. Malo šta to pokazuje kao projekat „Đerdap 3“. Po pomenutim pitanjima oko kojih se Srbija i SAD razlikuju ne može biti brzog napretka. Energetika je drugačija. Tu obe strane mogu da ostvare korist: Srbija dobija novi, održivi izvor električne energije; a SAD prostor za ulazak svojih kompanija i finansijskih institucija. Zavisnost Srbije od pojedinih spoljnih dobavljača se u jednom malom procentu smanjuje i stvara dugoročna međuzavisnost između dve države. Đerdap 3 je i svojevrstan odgovor SAD na „kineski model“: ako je kineska strategija bila „putevi, mostovi i fabrike“, američka bi mogla postati „energetika, digitalna infrastruktura i tehnološki sistemi“ (uz još malo „puteva i mostova“ – Behtel-Enka je već potpisao memorandum o razumevanju sa srpskim vlastima o izgradnji motoputa Kraljevo-Raška, sa krakom ka prelazu Jarinje). Đerdap 3 je i test odnosa i iskrenosti, u smislu, da li je Beograd spreman da deo ključnih razvojnih projekata veže za Zapad. (Napominjemo da je hidroelektrana zamišljena kao reverzibilna, pumpno-akumulaciona elektrana koja bi mogla da koristi viškove električne energije, npr. iz vetroparkova i solara koji se nalaze relativno blizu, za „pumpanje“ u gornju akumulaciju i onda, kada je potražnja velika, tu vodu pusti nazad kroz turbine i proizvodi energiju neophodnu u vršnim periodima.)

Bilo bi pogrešno, u svetlu aktuelnih političkih borbi, razumeti odluku SAD o pokretanju dijaloga kao nastojanje da se spase reputacija vladajućeg režima. U izveštaju Kongresu jasno se kaže da Administracija nastoji da razvija odnose sa svim državama regiona zbog stabilnosti, ali i sopstvenih interesa. Čak i ako Beograd politički profitira, to ne znači da je strateški dijalog nastao zbog njegovih potreba. Tramp i Bajden su dva potpuno različita političara, ali je američka spoljna politika u pojedinim pitanjima pokazala visok stepen kontinuiteta. Štaviše, iz perspektive Vašingtona dijalog verovatno predstavlja „osiguranje“ od političkih promena u Srbiji. Ako jednog dana dođe do smene vlasti u Srbiji, SAD će već imati uspostavljene kanale komunikacije. Politika i prioriteta se neće menjati.

*Autor je viši savetnik u ISAC fondu i docent na Univerzitetu Union-Nikola Tesla